

Til:

Landbruksdirektoratet
postmottak@landbruksdirektoratet.no

Fra:

NOAH – for dyrs rettigheter
Dronningens gate 13
0152 Oslo
register@dyrsrettigheter.no

Sak: 24/83140

Dato: 31.10.2025

Innspill til høring av strategi for forvaltning av hjortevilt (hjordeviltstrategi)

NOAH – for dyrs rettigheter vil med dette gi innspill til høring av strategi for forvaltning av hjortevilt (hjordeviltstrategi).

Innledende kommentarer

Hjordeviltstrategien og viltforvaltningen som helhet har hatt et sterkt fokus på jegere som interessegruppe – nærmest i den grad at man anser ville dyr for først og fremst å være jegerenes eksklusive interessefelt. Slik er det ikke, og NOAH mener man bør bort fra fokus på ville dyr som jaktressurs, og øke fokus på dyrenes egne interesser og egenverdi, økologi, samt mennesker som ikke jakter og som verdsetter levende dyr og naturen.

NOAH påpeker at det ikke er en statlig oppgave å rekruttere til jakt, skape samfunnsaksept for jakt som hobby eller bygge opp og prioritere næringsutvikling rundt jakt. Likevel synes dette å være hovedfokuset i den foreslåtte hjordeviltstrategien; samfunnsaksept for å se på ville dyr først og fremst som ressurser, og at de ville dyrene ses ut ifra jegerinteressenes perspektiv. Det kan ikke være en offentlig oppgave at nordmenn skal føle identitet med nettopp avlaving av dyr som rekreasjon. Økt aksept for jakt og økt rekruttering til jakt er ikke et mål en ny hjordeviltstrategi kan ha.

Det kan heller ikke være slik at det offentlige tar rollen som promotør av jakt som hobby og næring, og delvis fratrer rollen som regulator av jaktinteresser opp mot det øvrige samfunnet, naturen og dyrene som utnyttes til jakt. Det er særlig urimelig at det offentlige skal innta en slik posisjon sett i lys av naturkrisen og erkjennelsen av at jakt er den nest største årsaken til at ville

dyr forsvinner, i henhold til FNs naturpanel. Naturpanelet (Ipbes) stadfester: «*For terrestrial and freshwater ecosystems, land-use change has had the largest relative negative impact on nature since 1970, followed by the direct exploitation, in particular overexploitation, of animals, plants and other organisms, mainly via harvesting, logging, hunting and fishing*».¹

Det er også problematisk at myndighetene ønsker å holde bestander av store rovdyr nede på truet nivå for å kunne maksimere jakt på hjortedyr. Det som tvert imot burde være en statlig oppgave er å sørge for velfungerende økosystemer med tallrike bestander av ville dyr, inkludert rovdyr.

Kommentarer til hjorteviltstrategiens utkast

1. Kommentarer til strategiens hovedmål

Hovedmålet for den foreslåtte strategien er «å utvikle en langsiktig høstingskultur som har som formål å forvalte ressursene til det beste for hjorteviltartene». NOAH stiller seg kritisk til strategiens mål fordi den forutsetter at hjorteviltartene først og fremst skal betraktes som «ressurser» for menneskelig bruk, snarere enn som følende individer med egenverdi og økologisk betydning. Når hovedmålet formuleres med utgangspunkt i jakt, videreføres et natursyn der dyrs verdi først og fremst måles i hvilken nytte de har for mennesker. NOAH mener målet innebærer en lite moderne og kritikkverdig tingliggjøring av ville dyr i en tid der naturens og dyrenes verdi i seg selv bør få større plass i forvaltningen. NOAH er også kritisk til et hovedmål som sier at strategien skal «forvalte ressursene til det beste for hjorteviltartene», samtidig som hovedtyngden av tiltak handler om å legge til rette for jakt. Det er selvmotsigende å hevde at man handler til dyrenes beste når målet i praksis er å ta livet av dem. Dersom hensynet til hjorteviltartene faktisk skal være styrende, må forvaltningen bygge på tiltak som fremmer dyrenes velferd, naturlige atferd og økologiske rolle, ikke tiltak som påfører dem lidelse og død. Å beskrive jakt som et virkemiddel «til dyrenes beste» er misvisende og bidrar til å skape et feilaktig bilde av at jakt primært skjer av hensyn til dyrene. Et mål som virkelig er «til det beste for hjorteviltartene» må innebære å redusere menneskelig påvirkning, restaurere naturlige økosystemer og la dyrene leve i størst mulig grad uforstyrret i naturen.

NOAHs forslag:

---

¹ Ipbes (2019). The global assessment report on biodiversity and ecosystem services. Summary for policymakers. Tilgjengelig på nett: https://files.ipbes.net/ipbes-web-prod-public-files/inline/files/ipbes_global_assessment_report_summary_for_policymakers.pdf

NOAH mener at hovedmålet bør omformuleres slik at det reflekterer en forvaltning basert på respekt for ville dyr, sameksistens og naturlige økosystemer, snarere enn en jaktkultur. Et slikt mål bør anerkjenne at hjortedyrene er en del av naturens helhet, med verdi i seg selv, og at forvaltningen må legge til rette for at dyrene kan leve i naturlige, fungerende økosystemer – ikke primært styres av menneskelig jakt. En mer fremtidsrettet formulering kunne for eksempel være: «Å forvalte hjorteviltartene med respekt for dyrenes egenverdi og naturens økologiske balanse, slik at artene kan leve naturlige liv i intakte økosystemer».

2. Kommentarer til strategiens visjon

Strategiens visjon, «Robuste bestander i en natur i endring», fremstår som positiv, men står i sterk kontrast til strategiens faktiske innhold. Strategien inneholder ingen tiltak som reelt styrker bestandene, men legger i stedet hovedfokuset på jakt og bestandsregulering – aktiviteter som i praksis bidrar til å svekke bestandenes genetiske variasjon. En visjon om robuste bestander kan ikke realiseres gjennom en strategi som først og fremst fokuserer på jakt. Reell robusthet forutsetter at bestandene av ville dyr får utvikle seg naturlig, med minimal menneskelig påvirkning, slik at de selv kan opprettholde genetisk variasjon og økologisk balanse, og dermed ha mulighet til å tilpasse seg i møte med endringer i naturen.

Forskning viser at jegere ofte selekterer de største og sterkeste individene under jakten, noe som *reduserer* genetisk variasjon og kan svekke bestandenes overlevelsessevne. Tidligere var det store rovdyr som regulerte hjorteviltbestander ved å ta ut svake eller syke individer. Mennesker derimot går ofte etter de største og «sterkeste» dyrene, noe som påvirker artenes genetikk og muligheter for å utvikle seg.² Norsk institutt for naturforskning påpekte allerede i 2009 at «*det er en økende forståelse av at jakt og høsting har negative effekter på den genetiske variasjonen i viltbestander (...)*».³ Strategien diskuterer imidlertid ikke disse negative effektene, men antyder i stedet at jakt kan bidra til robuste bestander – noe som ikke stemmer overens med forskning.

En nylig studie publisert i Nature (2025) har analysert genetisk variasjon over mer enn tre tiår for 628 arter globalt, inkludert pattedyr, og viser at genetisk mangfold går tapt over hele verden.⁴ Studien dokumenterer at menneskelig aktivitet, inkludert arealbruksendringer og høsting/jakt, bidrar til tapet av genetisk variasjon i populasjoner globalt. Studien konkluderer også med at

---

² Jakt åpner mulighetene for de svakere elgene. Norsk institutt for naturforskning.

<https://www.forskning.no/okologi-biologi-dna/jakt-apner-mulighetene-for-de-svakere-elgene/553650>

³ Solberg, E. J., Røed, K. H., Flagstad, Ø., Sæther, B.-E., Heim, M., Andersen, R., Rolandsen, C. M. 2009. Elgens genetiske struktur i Norge. NINA Rapport 467. 35 s. Tilgjengelig på nett:

<https://www.nina.no/archive/nina/pppbasepdf/rapport/2009/467.pdf>

⁴Shaw, R.E., Farquharson, K.A., Bruford, M.W. *et al.* Global meta-analysis shows action is needed to halt genetic diversity loss. *Nature* 638, 704–710 (2025). <https://doi.org/10.1038/s41586-024-08458-x>

«supplementation» – det vil si tilførsel av individer til en populasjon – var det eneste forvaltningstiltaket som var assosiert med en statistisk signifikant økning i genetisk variasjon over tid, sammenliknet med tilfeller der ingen tiltak ble gjennomført. Resultatene understreker behovet for en forvaltning som aktivt bidrar til å opprettholde og øke bestander av ville dyr.

Videre viser en studie fra Queen Mary University fra 2017 at ville dyr står mindre rustet til å møte klimaendringene på grunn av jakt⁵ Gjennomgående jakter jegere på de sterkeste dyrene, og utarmer dermed den genetiske variasjonen, og stiller artene i en svakere posisjon til å takle nye utfordringer. Hovedforsker Robert Knell uttaler at den negative effekten kan forekomme med en årlig jaktrate så lav som 5 % av de best tilpassede hanndyrene, og at til og med dyrepopulasjoner som er utsatt for relativt lavt jakttrykk er mer sårbare for utrydding enn det man hittil har trodd.

At jakten påvirker bestandenes evne til å tilpasse seg endringer i miljøet bekreftes også av viltforsker Erling Johan Solberg. Han påpeker at: *«Her til lands har vi lenge skutt flere hanndyr enn hunndyr av både elg og hjort, for å øke bestandene. Da kan jegere skyte en del elgokser, samtidig som bestanden holdes oppe, fordi få hanner befrukter mange hunner. Ulempen med at det er få hanner som fører genene sine videre er at det blir mindre genetisk variasjon i bestanden. Da blir bestanden også mindre rustet til å tilpasse seg endringer i omgivelsene»*.⁶

Landbruksdirektoratet nevner ikke disse problemstillingene, og antyder snarere at jakt skal bidra til robuste bestander – noe som ikke er støttet av forskning. En strategi som ønsker robuste bestander, må ta høyde for disse negative effektene og legge til rette for tiltak som motvirker genetisk utarming – slik som bevaring av bestander av store rovdyr og la artene få leve i fred i naturlige økosystemer i norsk natur.

Landbruksdirektoratet hevder videre at fokuset i hjorteviltstrategien er endret fra en jaktkultur basert på flest mulig og størst mulig, til «det beste for hjorteviltartene». NOAH mener at å antyde at det beste for levende individer av ville dyr er å bli skutt av jegere, er gammeldags og viser manglende erkjennelse av dyrs følelsesliv og opplevelse av frykt og stress som følge av jakten. NOAH mener at dersom målet er å gjøre det beste for ville dyr, bør jakten stanses helt.

NOAH er også kritisk til at avsnittet om «Implementering av visjon og satsingsområder». Å fokusere på *«hvilke dyr lokal forvaltning og jegere ønsker å ha igjen i bestanden etter jakt»* og å oppfordre jegere til å *«la de beste dyra gå igjen»* løser ikke de grunnleggende problemene ved

---

⁵ Selective harvest focused on sexual signal traits can lead to extinction under directional environmental change'. Knell, Robert; Martínez-Ruiz, Carlos. [Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences](#)

⁶ <https://www.nrk.no/trondelag/elg-hjort-radyr-og-rype---slik-blir-dyr-pavirka-av-jakt-ifolge-forskning-1.16545876>

jakt. Det endrer ikke det faktum at selve jakten er en av hovedårsakene til tap av biologisk mangfold, og påfører ville dyr lidelser. En slik tilnærming opprettholder dessuten tankegangen om at naturen trenger menneskelig kontroll, fremfor å la dens egne reguleringsmekanismer fungere slik de er ment.

NOAHs forslag:

NOAH mener at strategien ikke reflekterer visjonen om «*Robuste bestander i en natur i endring*». Strategien fokuserer først og fremst på jakt og bestandsregulering, noe som svekker genetisk variasjon og bestandenes robusthet. For at visjonen skal realiseres, må strategien inkludere tiltak for å opprettholde naturlige bestander av ville dyr i norsk natur, inkludert store rovdyr, snarere enn å gjøre jakt til hovedvirkemiddelet.

3. Kommentarer til strategiens satsingsområder

Satsingsområdet: Grenseløs forvaltning

NOAH mener formuleringen om at hjortedyr enten utgjør «netto nytte» eller «netto kostnad» er problematisk. Slike ord reduserer levende individer til økonomiske faktorer, og viderefører et menneskesentrert syn der dyrs verdi måles ut fra hvorvidt de er til nytte for oss mennesker eller ikke. Dette står i kontrast til en moderne forståelse av dyr som følede vesener med egenverdi, slik både nyere forskning og økende samfunnsbevissthet tydelig understreker.

En virkelig «grenseløs forvaltning» bør ikke handle om jaktinntekter eller om dyr «gjør skade». Det bør heller ikke handle om koordinering av jakt på tvers av kommuner. NOAH mener dette satsingsområdet i stedet bør fokusere på hvordan man kan restaurere og verne sammenhengende leveområder og trekkruiter for hjortevilt og andre ville dyr – på tvers av kommune- og fylkesgrenser. Satsingsområdet bør ha en økologisk tilnærming for å bidra til å redusere fragmentering av habitater, fremme naturlig bestandsdynamikk og styrke naturens egne reguleringsmekanismer.

NOAHs forslag:

NOAH foreslår følgende tiltak i dette satsingsområdet:

- Etablere økologiske korridorer og sikre sammenhengende leveområder for hjortevilt og andre ville dyr på tvers av kommune- og fylkesgrenser, for å motvirke fragmentering av habitater og styrke genetisk variasjon.
- Stanse inngrep i leveområder for hjortedyr, herunder nedbygging, veier, kraftlinjer og annen infrastruktur som skaper barrierer i naturen.
- Igangsette naturrestaurering i områder der leveområder og vandringsruter er forringet, slik at artene kan opprettholde naturlig bevegelse uten menneskelig «kontroll».
- Prioritere samarbeid mellom kommuner om bevaringstiltak og arealplanlegging som ivaretar ville arters behov for store, sammenhengende leveområder – ikke om koordinert jakt.
- Redusere menneskelig forstyrrelse i viktige leveområder, blant annet gjennom jaktforbud, og redusere ferdsel og støy i sårbare perioder som yngletid og vinter.

Satsingsområdet: Arealbrukskonflikter

NOAH oppfordrer til at tiltak for å hindre viltpåkjørsler inkluderer etablering av faunapassasjer ved norske veier og jernbaner. Mange tusen dyr blir årlig påkjørt av biler og tog, eller skadet i andre typer infrastruktur. Ifølge Statistisk sentralbyrå ble 9350 hjortevilt påkjørt og drept av bil og tog i 2024/2025.⁷ Rådyr er arten som er mest utsatt for å bli påkjørt – i 2024/2025 ble rundt 7000 rådyr drept i møte med motorkjøretøy og tog. Dette er alvorlig, og bør gjøres noe med. Viltpåkjørsler er en indikator på et problem som ikke først og fremst handler om hjortedyrene – men om trafikkens negative betydning for ville dyr og fragmentering av habitater. Det bør innføres tiltak som kan hjelpe dyrenes bevegelse og hindre at flere tusen dyr blir påkjørt på norske veier hvert år.

Tragisk nok kommer det til tider forslag om økt nedskyting av ville dyr på grunn av viltulykker. NOAH mener økt nedskyting av dyr for å unngå påkjørsler er et tiltak som mangler faglig grunnlag. Ifølge en rapport fra elgprosjektet i Akershus var det ingen signifikant sammenheng mellom bestandsstørrelse under høstjakten og elgens bruk av passasjer.⁸ Resultatene fra rapporten viser at bestandsreduksjoner for å redusere beiteskader og påkjørsler ikke vil ha noen stor effekt. Dyr vil alltid bevege seg, selv om man reduserer bestander ved jakt. Bevegelsen er

---

7

<https://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri/jakt/statistikk/registrert-avgang-av-hjortevilt-utenom-ordinaer-jakt/artikler/faerre-hj-ortevilt-drept-i-trafikken>

⁸ Kastdalen, L., Roer, O. & Milner, J.M. 2018. Elgprosjektet i Akershus - Delrapport 2. Effekter av inngjerdede trafikkårer på forflytning og arealbruk hos elg. - Statens vegvesens rapporter nr. 316

viktig for overlevelse, og genflyt i populasjoner.⁹ De ville dyrene er avhengig av bevegelse for å finne mat, hvileplasser, partner og for å unnsnippe predatorer.

Jakt er kontraproduktivt for å unngå nettopp påkjørsler. Tvert imot vil jakten i seg selv drive dyrene i bevegelse og på flukt i større grad, og kanskje også i større grad enn naturlige predatorer da mennesket er en svært tallrik predator som er «overalt» (og oppfattes som farlig under jakten, også selv om de fleste ikke er på jakt). Det er om høsten flest hjortedyr blir påkjørt – hele 30% av drepte dyr i trafikken forulykker september-november, ifølge SSB. Dette indikerer at selve jakten er en vesentlig årsak til økte påkjørsler. Selv om også lys- og værforhold forverrer seg på høsten, er dette likt som på vinteren, mens hovedvekten av jakt på hjortedyr nettopp skjer september-november. At jakten øker antall påkjørsler indikeres også av at flest rådyr forulykker i Trøndelag (ett av de to fylkene med størst jakt på rådyr), flest elg forulykker i Hedmark (Hedmark/Innlandet er fylket hvor det blir felt flest elg under jakt) og flest hjorter forulykker i Møre og Romsdal (ett av de to fylkene med størst jakt på hjort).¹⁰

Selv om andre faktorer også øker risikoen om høsten, mener NOAH at jakten som faktor bak økt bevegelse og økt påkjørsel av ville dyr er underkommunisert. Det er uheldig at jakt ofte nevnes som tiltak mot påkjørsler, når det tvert imot bidrar til påkjørsler – uten at reduksjon i antall dyr har reell effekt. Viltgjerder er et bedre forebyggende tiltak, men kan imidlertid ha uheldige barriereeffekter for dyrene.^{11 12} Den største dyrevernmessige betydningen av veier, i tillegg til ulykkesrisikoen, vurderes å være redusert mattilgang fordi trekkveier stenges.¹³ Sperring av ville dyrs trekkveier kan få alvorlige dyrevernmessige konsekvenser ved at dyrene ikke finner nok mat.¹⁴

Et bedre tiltak enn kun viltgjerder, vil være å etablere faunapassasjer. Faunapassasjer finnes i form av store broer over veier for større dyr som elg og hjort, eller som mindre overganger for dyr som hare, grevling og rev. Noen er bygget i form av passasjer under veier, og andre som

---

⁹ Panzacchi, M., Van Moorter, B., Strand, O., Saerens, M., Kivimäki, I., St. Clair, C.C., Herfindal, I. and Boitani, L. (2016), Predicting the continuum between corridors and barriers to animal movements using Step Selection Functions and Randomized Shortest Paths. *J Anim Ecol*, 85: 32-42.
<https://doi.org/10.1111/1365-2656.12386>

¹⁰ <https://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri/artikler-og-publikasjoner/her-blir-det-pakjort-flest-hjortevilt>

¹¹ Roer, O., Rolandsen, C. M., Meland, M., Gangsei, L.E., Panzacchi, M., Van Moorter, L., Milner, J. M., Solberg, E. J. 2018. Elgprosjektet i Akershus – Kortrapport. Statens vegvesen. 19 s.

¹² Cecilie M. Mejdell (2004). Konsekvenser av menneskelig aktivitet på dyrevelferd hos viltlevende dyr. *Veterinary Science Opportunities (VESO)*. På oppdrag av Mattilsynet.

¹³ Cecilie M. Mejdell (2004). Konsekvenser av menneskelig aktivitet på dyrevelferd hos viltlevende dyr. *Veterinary Science Opportunities (VESO)*. På oppdrag av Mattilsynet.

¹⁴ Cecilie M. Mejdell (2004). Konsekvenser av menneskelig aktivitet på dyrevelferd hos viltlevende dyr. *Veterinary Science Opportunities (VESO)*. På oppdrag av Mattilsynet.

forskjellige typer grønne korridorer over veier.¹⁵ Faunapassasjer vil være til stor fordel for mange dyrearter fordi de kobler sammen habitatområder som er fragmentert på grunn av eksisterende veier.¹⁶ Faunapassasjer legger også til rette for daglig bevegelse og migrasjon, samtidig som de sikrer genflyt mellom populasjoner.¹⁷

Nyere forskning viser at faunapassasjer er svært nyttige. I elgprosjektet fra Akershus ble det registrert passeringer av elg ved alle faunapassasjene overvåket, og tilsammen ble det telt hele 2354 elgplasseringer.¹⁸ En studie fra USA viste at store pattedyr som krysser motorvei, foretrekker å bruke faunapassasjer.¹⁹ I seks måneder overvåket forskerne en strekning av motorveien i USA for å se hvordan store pattedyr beveget seg over veien. Overvåkningskameraene avslørte at de foretrakk å bruke faunapassasjene, og at det er viktigere at overgangene er plassert riktig enn hvordan de ser ut. Det er også bygget en rekke faunapassasjer over og under den sterkt trafikkerte motorveien Highway 97 i Oregon.²⁰ Flere andre byer i USA har satt i gang liknende prosjekter.²¹

På E6- strekningen mellom Uddevalla og Munkedalen finnes det to faunapassasjer for vilt som skal over motorveien. Etter fem års forskning på effektene av viltbroene i Sverige har man sett at ulykkene på E6-strekningen har gått ned til null.²² I 2018 ble det bygget en faunapassasje over E6 i Sandsjöbacka i Mölndal for å minske barriereeffekten på hjortevilt og andre dyrearter.²³ Passasjen har allerede blitt tatt i bruk av ulike pattedyrarter siden den ble opprettet i 2018. Artene som hittil har blitt dokumentert passerende over broen er elg, dåhjort, rådyr, villsvin og rev. Det ble også bygget en bro over vei E65 mellom Svedala og Skurup, i området rundt Lemmeströtorp

¹⁵Ament, R.; Jacobson, S; Callahan, R.; Brocki, M., eds. 2021. Highway crossing structures for wildlife: opportunities for improving driver and animal safety. Gen. Tech. Rep. PSW-GTR-271. Albany, CA: U.S. Department of Agriculture, Forest Service, Pacific Southwest Research Station. 51 p

¹⁶ Roer, O., Rolandsen, C. M., Meland, M., Gangsei, L.E., Panzacchi, M., Van Moorter, L., Milner, J. M., Solberg, E. J. 2018. Elgprosjektet i Akershus – Kortrapport. Statens vegvesen. 19 s.

¹⁷ Hilty, J.*, Worboys, G.L., Keeley, A. *, Woodley, S. *, Lausche, B., Locke, H., Carr, M., Pulsford I., Pittock, J., White, J.W., Theobald, D.M., Levine, J.,

Reuling, M., Watson, J.E.M., Ament, R., and Tabor, G.M.* (2020). Guidelines for conserving connectivity through ecological networks and corridors. Best Practice Protected Area Guidelines Series No. 30. Gland, Switzerland: IUCN.

¹⁸ Roer, O., Rolandsen, C. M., Meland, M., Gangsei, L.E., Panzacchi, M., Van Moorter, L., Milner, J. M., Solberg, E. J. 2018. Elgprosjektet i Akershus – Kortrapport. Statens vegvesen. 19 s.

¹⁹ Andis, A. Z., Huijser, M. P., & Broberg, L. (2017). Performance of arch-style road crossing structures from relative movement rates of large mammals. *Frontiers in Ecology and Evolution*, 5, 122.

²⁰<https://www.centraloregonlandwatch.org/wildlife-crossings>

²¹<https://www.wildlandsnetwork.org/newsroom/wildlife-crossing-pilot-program-announcement-2024>

²²<https://www.nrk.no/osloogviken/viltbroer-funker---null-ulykker-1.3467078>

²³ Ekodukt och faunaåtgärder bryter barriäreffekten vid Sandsjöbacka. Trafikverket.

https://bransch.trafikverket.se/contentassets/83e2ec15e7b24cfcb8be6dd54918ef98/201800822_folder-a4_vag-e6-faunapassage.pdf

i 2019.²⁴ Så langt har det vært mye aktivitet på broen, og den brukes ofte av hjort, dåhjort, hjort, elg og villsvin. Videre ble det etablert en faunapassasje for den rødlistede aspen ved Turbinhuset i Västerås i 2019, og hittil har 806 fisk svømt opp passasjen.²⁵ Faunapassasjene kan også tilpasses til reptiler og amfibier. I flere land anlegges lave murer langs veibanen for å lede frosk og padder til spesielle tunneler under veiene slik at de ikke blir overkjørt under migrasjonen til yngledammene.²⁶

Faunapassasje-prosjekt i Sverige 2022-2027

I Sverige er de i gang med et stort prosjekt for å bygge flere faunapassasjer i den statlige infrastrukturen. NOAH har fått informasjon om planene fra det svenske Trafikverket. Det er planlagt å bygge mellom 40 og 50 faunabroer/porter/passasjer for store pattedyr i årene 2022-2027. Anslått budsjett for årene 2022-2027 er omtrent 1,4 milliarder svenske kroner. Imidlertid er ikke alle planlagte prosjekter fullfinansiert. Videre skal det bygges mindre faunapassasjer for mellomstore pattedyr (oter, rev, grevling, osv.) for omtrent 30 millioner SEK per år (Gjennomsnittlig kostnad mellom 150.000-1.000.000 SEK), og passasjer for amfibier og reptiler for ca. 6 millioner SEK per år (Gjennomsnittlig kostnad SEK 500 000 - 2000 000). Det er også en spesifikk budsjettpost i den nasjonale transportinfrastrukturplanen som gjelder fauna-tiltak (såkalte målrettede miljøtiltak innen landskap) på eksisterende, dvs. «gammel» infrastruktur. Det kan være veier og jernbaner som ble bygget for lenge siden da miljøkravene var lavere enn i dag, eller at for eksempel trafikken har økt betydelig.

Det er planlagt passasjer for akvatiske dyr med et budsjett på rundt 60 millioner SEK per år. Kostnadene ved å reparere vandringsbarrierer for akvatiske dyr varierer veldig avhengig av tiltakene, som kan være alt fra å bygge opp bekkens bunn, til å bytte til en økologisk tilpasset tunnel eller bro. Det skal blant annet etableres faunapassasjer i vann for fisk og andre vannlevende organismer.²⁷ Mangel på faunapassasjer i vann skaper hindringer for migrasjon og fører til problemer for vannlevende organismer som bruker vassdrag. Det jobbes derfor for å erstatte eksisterende tunneler og broer med faunapassasjer som er økologisk tilpasset, slik at vann fra et naturlig vassdrag kan passere gjennom en vei eller jernbane.

²⁴ <https://trafikverket.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1542435&dswid=-1083>

²⁵ <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vastmanland/succe-for-aspen-nu-byggs-ny-faunapassage-i-vasteras>

²⁶ Cecilie M. Mejdell (2004). Konsekvenser av menneskelig aktivitet på dyrevelferd hos viltlevende dyr. Veterinary Science Opportunities (VESO). På oppdrag av Mattilsynet.

²⁷ <https://www.trafikverket.se/aktuellt-i-lanet/norrbottnen/pa-gang/miljoatgarder/faunapassager-i-vatten/>

Prosjektet på vei 25 mellom Växjö-Hovmantorp og Lessebo-Eriksmåla er i planleggingsfasen. Det skal bygges åtte nye faunapassasjer de neste årene.^{28 29} Det er satt av et budsjett på 32 millioner SEK for en planlagt faunabro, vilthyller og opprustning av eksisterende underganger langs veien.³⁰

Det er allerede satt opp viltgjerder og siderekkeverk langs veien som skaper barrierer for dyrene og hindrer dem å bevege seg fritt i landskapet. For å redusere barriereeffekten skal det bygges en rekke faunapassasjer – blant annet en passasje for mellomstore pattedyr (for eksempel oter), og større broer der blant annet elg kan bevege seg over veien. På broene skal det plantes tilsvarende vegetasjon som den omkringliggende vegetasjonen. For at viltet ikke skal forstyrres av trafikken skal faunabroen utstyres med faunaskjerm på sidene, som beskytter mot lyd og lys. Det overordnede målet med faunabroen er å gjøre den så attraktiv som mulig for vilt, med fokus på elg.³¹ I tillegg er det viktig å tilpasse broen for andre arter som småvilt og hjort. For å tiltrekke seg dyrene er det viktig at utsikten er klar og at de ser mot landskapet på den andre siden når de nærmer seg broen fra skogen. Broen skal oppfattes som en del av den omkringliggende naturen, og dyrene bør helst ikke oppfatte at de går på en bro.

Videre skal det etableres faunapassasjer på E18 mellom Kristinehamn og Karlskoga, faunabroer over E4 i Västerbotten, og faunapassasjer over/under vei 26 ved Halmstad, for å redusere barriereeffektene og øke sikkerheten for både dyr og trafikanter. Dette er en del av det svenske prosjektet «Et skritt mot en grønnere infrastruktur» for å bevare biologisk mangfold og hindre at infrastruktur i form av veier og jernbane blir barrierer for dyr.³²

Det satses dermed stort på faunapassasjer i Sverige. Mulighetene med forskjellige typer faunapassasjer er mange, og ettersom dette er en god dyre- og naturvennlig løsning, som er til fordel for både dyrene og trafikanter, har NOAH oppfordret myndighetene til å etablere flere faunapassasjer i Norge – gjerne som en lignende prosjektsatsing. I lys av naturkrisen er det viktig å innføre tiltak for å hjelpe dyrenes bevegelse, og hindre tapet av biologisk mangfold på grunn av utbygging av infrastruktur.

²⁸ Här ska älgarna få en egen väg – riskfri passage över 25:an. Svt nyheter (2021). Tilgjengelig på nett: https://www.svt.se/nyheter/lokalt/smaland/algpassager-over-25-an?fbclid=IwAR3Od_aZTb1MdD74dWDvI6vFZD0m-COIMxh5E2EoRoeMEDcoxHynY6Sca64

²⁹ Trafikverket (2021). «Väg 25 Växjö-Hovmantorp samt Lessebo-Eriksmåla Faunaåtgärder. Gestaltningsprogram». <https://5dok.org/document/qo5pj750-v%C3%A4g-v%C3%A4xj%C3%B6-hovmantorp-samt-lessebo-eriksm%C3%A5la-fauna%C3%A5tg%C3%A4rder.html>

³⁰ Faunaåtgärder delen Växjö - Hovmantorp. Vägplan, Plan- & miljöbeskrivning, 2021–04–01. Tilgjengelig på nett: <https://5dok.org/document/qo5pj750-v%C3%A4g-v%C3%A4xj%C3%B6-hovmantorp-samt-lessebo-eriksm%C3%A5la-fauna%C3%A5tg%C3%A4rder.html>

³¹ Trafikverket (2021). «Väg 25 Växjö-Hovmantorp samt Lessebo-Eriksmåla Faunaåtgärder. Gestaltningsprogram». <https://5dok.org/document/qo5pj750-v%C3%A4g-v%C3%A4xj%C3%B6-hovmantorp-samt-lessebo-eriksm%C3%A5la-fauna%C3%A5tg%C3%A4rder.html>

³² <https://www.trafikverket.se/vara-projekt/projekt-i-hallands-lan/vag-26-oskarstromlansgransen-faunapassager/>

NOAHs forslag:

NOAH anbefaler at etablering av flere faunapassasjer ved norske veier og jernbaner inkluderes som et tiltak for å forhindre viltpåkjørsler under dette satsingsområdet.

Satsingsområdet: Vilthelse

Villrein er kategorisert som nær truet på den norske rødlista, og trenger sårt sterkere vern. NOAH oppfordrer til at strategien man velger for å bekjempe skrantesjuka (CWD) har to overordnede målsetninger; 1) ivaretagelse av villreinen som art og hele dens økosystem, 2) ivaretagelse av dyrevelferden. NOAH henstiller at alle politiske og næringsmessige hensyn – blant annet overfor jaktinteresser – må i utgangspunktet tillegges mindre vekt når tiltak gjøres overfor CWD. NOAH mener det er et viktig prinsipp at man i en slik alvorlig situasjon setter naturens beste og de ville dyrenes velferd først, og sekundære hensyn knyttet til menneskelige interesser bør ikke påvirke strategien. Tiltak for å bekjempe CWD må ikke baseres på stadig menneskelig innblanding i naturen og et økosystem som ikke er bærekraftig. Strategien må isteden sikte mot et mer naturlig, selvoppholdende økosystem som på lang sikt ivaretar både villreinen (som er nær truet på rødlista) og alle arter som naturlig hører hjemme i et økosystem sammen med reinen.

NOAH er svært bekymret for at man i dagens situasjon allerede har et manipulert og dermed mer sårbart økosystem rundt reinen. VKM (2021) stadfester: «*Store rovdyr er i praksis utryddet fra Hardangervidda, også fra nasjonalparken. Villreinstammen reguleres i dag gjennom jakt. Som økosystem er derfor Hardangervidda svært endret, og dyrenes helsetilstand (kondisjon, parasittbelastning og forekomst av sykdommer) kan sees i lys av den kunstige livssituasjonen som villreinen her har.*» En kunstig livssituasjon har oppstått gjennom gjennomgripende manipulering av økosystemet, på tross av at nasjonalparken ble opprettet nettopp med bakgrunn i beskyttelse av rein. Reinen, i likhet med alle andre ville dyr, kan imidlertid ikke effektivt beskyttes uten at hele det økologiske systemet rundt den beskyttes. NOAH mener denne erkjennelsen må ligge til grunn for de strategiene som nå velges. Selv om det i denne situasjonen er reinen som er fokus, vil NOAH bemerke at hele fjelløkologien med arter som fjellrev, rype og andre fuglearter – og selvsagt rovdyrene i seg selv – også lider under den kunstige situasjon som er skapt. Denne situasjonen kan ikke vedvare. Strategier mot CWD må innrettes mot å bygge opp et naturlig økosystem som ivaretar alle naturlig tilhørende arter som har utviklet seg sammen med reinen, og minske all menneskelig påvirkning og redusere den kunstige livssituasjonen reinene befinner seg i.

Vitenskapelige undersøkelser har vist at når rovdyr blir fjernet fra økosystemet, kan dette føre til økt risiko for spredning av smittsomme sykdommer som skrantesjuka blant elg, hjort og villrein.³³ I motsetning til jakt, vil predasjon fra rovdyr har en større presisjon på en måte at dyr som dør mer sannsynlig vil være svekkede – av CWD eller annen sykdom. Rovdyr vil i praksis fungere på samme måte som «avliving av klinisk mistenkelige dyr» – men rovdyr vil av naturlige årsaker være mer egnet til å oppdage klinisk mistenkelige dyr. Rovdyr er essensielt i å gjenskape et naturlig økosystem for reinsdyrene. Selv om predasjon ikke er «positivt» der og da for det enkelte dyr, er det nødvendig at reinstammen kan fungere i samspill med alle naturlige tilhørende arter i systemet, herunder rovdyr. Det er positivt for reinen som helhet at økosystemet den lever i tilbakeføres til en tilstand som i størst mulig grad ligner det den er utviklet til å leve i. Et kontinuerlig kunstig påført «hardt jakttrykk» som også tar livet av klinisk friske dyr, kan ikke forventes å ha de positive effektene rovdyr vil ha – og har isteden negative effekter som rovdyr ikke har.

NOAH var også svært skeptiske til nedslaktingen av villreinbestanden i Nordfjella av dyrevernmessige hensyn veid opp mot usikkerheten i tiltaket. Det er liten tvil om at stadig jaging, inkludert jaging med snøscooter, har vært svært belastende for dyrene som nå er døde.

Når man nå er i en situasjon hvor det viste seg at tiltaket ikke utryddet CWD, og man har hatt nytt utbrudd av CWD, er det viktig å ikke gjenta en slik nedslakting. Det nye utbruddet gir faglig grunnlag for å anta at sykdommen eksisterer i miljøet og at grunnlaget for strategien med nedslakting dermed er borte. NOAH mener det mest essensielle tiltaket må være å fjerne mest mulig av menneskelig påvirkning, og sørge for at reinsdyrene kan bevege seg på en mer naturlig måte. En samlet dårligere helsetilstand og økt stress kan bare motvirkes ved at stressbelastningene fra menneskelig aktivitet fjernes. Dette bør være den primære strategien for bedre forhold for villreinen. Selv om man kan ha bekymring om spredning av smitte ved økt arealbruk, er det ikke noe annet valg enn å legge til rette for et mer naturlig miljø og større arealer uten forstyrrelse.

4. Kommentarer til utvalgte påstander og formuleringer i strategien

Antakelsen om at jakt har bred legitimitet i befolkningen

Landbruksdirektoratet hevder at «den enkelte jeger et personlig utbytte av jakt gjennom selve opplevelsen, og ved at kjøttet kan benyttes i egen husholdning. Dette har sterk forankring i befolkningen og er en viktig del av den nordiske høstingskulturen.» Selv om mange jegere

³³ <https://mountainjournal.org/predators-and-chronic-wasting-disease>.

opplever jakt som meningsfullt og nyttig, viser undersøkelser at flertallet i den norske befolkningen er imot jakt for rekreasjon. I en undersøkelse fra Respons Analyse på vegne av NOAH i 2024 oppgir 67 % at de er enige i utsagnet «man bør ikke ta livet av ville dyr primært for rekreasjonens skyld». 77 % var enige i at «jakt på rødlistede dyr bør stanses». NOAH bemerker at villreinen er kategorisert som nær truet på rødlista (2021), men likevel utsettes for jakt.

Landbruksdirektoratet viser også til Natur- og miljøbarometeret (2023), der flertallet på generelt grunnlag oppgir å være positive til jakt. Dette må imidlertid nyanseres. Barometeret måler generelle holdninger, men sier ingenting om hva folk faktisk mener om de etiske problemene ved jakt. Spørsmålet måler om folk på generelt grunnlag har et positivt inntrykk av jakt, ikke om de støtter å ta livet av ville dyr primært for rekreasjon, eller om de aksepterer at jakt medfører lidelse for og utryddelse av ville dyr. Når spørsmålene konkretiseres, som i NOAHs undersøkelse (Respons Analyse, 2024) – «ville dyr bør **ikke** tas livet av primært for rekreasjonens skyld» – svarer flertallet at de er enig i dette utsagnet. NOAHs undersøkelse (2024) viser for eksempel også at 53 % er enige i at «jakt med 50 % risiko for skadeskyting, slik som skyting på fugler i flukt, bør forbys», 20 % er uenig, og at 77 % av befolkningen er enig i at «ville dyr ikke bør tas livet av mens de har unger», mens kun 6 % er uenig i dette. Dette viser at Natur- og miljøbarometerets data ikke kan brukes som bevis for bred legitimitet til jakt i Norge.

NOAH gjør oppmerksom på at det er en svært liten andel av befolkningen i Norge som driver med jakt. Ifølge Statistisk sentralbyrå var det 130 300 jegere som jaktet i 2023-2024 – dette tilsvarer kun ca. 2,32 % av befolkningen.³⁴ Det betyr at det er mange andre aktiviteter som er mer forbundet med tradisjon og kultur for nordmenn enn jakt. Eksempelvis driver 7,6 % av nordmenn med aktiv mating av fugler (tall fra 2016)³⁵. En undersøkelse fra Orkla fra 2023 viser at 11 % av nordmenn spiser helt kjøttfritt³⁶ – slik sett kan man si at vegetarisk mat er en større del av vår moderne kultur enn jakt.

Men om jakt hadde vært en mer utbredt tradisjon, hadde det ikke rettferdiggjort å påføre dyr smerte og død for rekreasjonens skyld. Tyrefekting fremstilles som «kultur og tradisjon» i Spania – men det er ingen god grunn til å fortsette med det. Mennesket har bedrevet utnytting av hverandre og andre i lang tid. Fremtiden trenger ikke å være preget av hva våre forfedre har gjort, men heller av den kunnskapen vi nå har om dyr og vår mulighet til å leve bedre uten å utnytte dem.

³⁴ <https://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri/jakt/statistikk/aktive-jegere> og <https://www.ssb.no/befolkning/faktaside/befolkningen>

³⁵ "400.000 mater fugler". Demokraten. Dagsavisen.no. 01.03.16

³⁶ <https://www.orkla.com/media/press-releases/2023/stadig-flere-velger-plantebasert/>

Den norske naturen er derimot en viktig del av vår kultur, og de aller fleste nordmenn nyter friluftslivet på andre måter enn ved å ta livet av dyr: Fjellvandring, turgåing, løping, bær- og sopplukking, padling og teltturer er bare noen få ting man kan gjøre i naturen uten å spille dyrs blod. Vilde dyr er en del av vår dyrebare natur og bør derfor beskyttes, ikke jaktes på.

Vilde dyr trenger ikke å reguleres

I høringsutkastet hevdes det at «*Hjorteviltartene har en høy reproduksjonsevne som uten noen form for bestandsregulering vil føre til betydelige utfordringer for både viltet selv og for mange deler av samfunnet. Jakt er i dag det mest egnede virkemiddelet for å forhindre en ukontrollert bestandsvekst*». NOAH vil påpeke at dette ikke stemmer. Menneskelig inngripen har aldri vært nødvendig for at andre vilde arter skal leve i biologisk balanse med hverandre. Det er godt dokumentert at naturens egne reguleringsmekanismer – som begrenset tilgang på ressurser, sykdom, klima, store rovdyr og sosial struktur – normalt bidrar til å stabilisere bestander over tid. Populasjoner av vilde dyr regulerer altså seg selv gjennom naturlige prosesser, uten behov for menneskelig «kontroll».

Hjortedyr står i en særstilling i norsk viltforvaltning, da man aktivt etterstreber bestander som er større enn de normalt vilde ha vært – og deretter bruker dette som argument for intens jakt for å begrense bestandene. Det underliggende premisset er å holde bestander av store rovdyr nede, og samtidig hindre fungerende økosystemer der hjortedyr inngår – eksempelvis fjelløkologien (jerv, rein, fjellrev og hare/rype). Denne politikken må snus, og strategien må problematisere den omfattende jakten på hjortedyr, inkludert høye kvoter, lang jakttid og et kontinuerlig press på store rovdyr.

NOAH understreker at menneskelig aktivitet i seg selv ofte er den utløsende årsaken til de problemene man hevder jakt skal løse. Fragmentering av leveområder, utbygging av infrastruktur, og reduksjon av naturlige rovdyrbestander har bidratt til at hjortedyrene i dag kan opptre tettere i enkelte områder enn de ellers ville gjort. Å fremstille jakt som «nødvendig» blir derfor misvisende – myndighetene skaper selv en kunstig ubalanse ved å redusere rovdyrenes rolle i økosystemet, og bruker deretter fravær av rovdyr som begrunnelse for å opprettholde jakten.

NOAH påpeker videre at mennesker utgjør 36 % av biomassen på jorden, 60 % er produksjonsdyr, mens vilde dyr utgjør kun 4 %.³⁷ Det fremstår dermed ganske klart at de vilde

³⁷ "The biomass distribution on Earth". Bar-On et al. Weizmann Institute of Science. PNAS. 2018

dyrene ikke «oversvømmer» kloden – tvert imot er de svært underrepresentert i forhold til mennesker og husdyr. Samtidig står vi midt i en naturkrise, med et dramatisk tap av biologisk mangfold. Sett i slikt lys blir derfor argumentet om «for mange dyr» fjernt fra realiteten.

Forvaltningen bør derfor i langt større grad fokusere på tiltak som restaurering av leveområder, redusert menneskelig forstyrrelse, og gjenetablering av naturlige rovdyrbestander. Slike tiltak vil bidra til å gjenopprette den økologiske balansen i norsk natur. En moderne hjorteviltstrategi bør bygge på sameksistens med ville dyr og ivaretagelse av naturlige økosystemer – ikke kontinuerlig menneskelig bestandskontroll gjennom jakt.

5. Andre punkter som bør inkluderes i en hjorteviltstrategi

Kunnskap om jaktens påvirkning på artene

NOAH oppfordrer til at kunnskap om jaktens påvirkning på artene inkluderes i strategien. IPBES-rapporten av 2019 understreker hvor alvorlig situasjonen for naturen har blitt, og at det haster å få snudd denne utviklingen.³⁸ Ville dyrepopulasjoner er redusert med over 50 % på bare 40 år³⁹, og mennesker står for 83 % av tapet.⁴⁰ FNs naturpanel understreker at den nest største årsaken til tap av natur er direkte utnyttelse av dyr i hovedsak ved aktiviteter som jakt, fangst og fiske.⁴¹

15 000 forskere publiserte i 2017 en appell i vitenskapsmagasinet *Bioscience*, hvor de ber myndigheter verden over om å sette hensyn til vill natur og ville dyr høyere.⁴² Forskerne er ikke bare bekymret for utrydding av arter, men også for «defaunation» – den drastiske reduksjonen i antall ville dyr generelt. De oppfordrer til å beskytte og restaurere naturlige habitater for de ville dyrene, og la økosystemer med alle tilhørende dyr restaureres – og ikke minst utvikle politikk som motvirker desimeringen av ville dyr og som øker samfunnets verdsettelse av naturen. Rovdyr nevnes spesielt. Når FN utpeker nettopp jakt og fangst som den nest største årsaken til tap av naturmangfold, er det urimelig å gi denne underholdningsformen/ hobbyen en opphøyet posisjon i samfunnet.

³⁸ IPBES (2019): Global assessment report on biodiversity and ecosystem services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services. E. S. Brondizio, J. Settele, S. Díaz, and H. T. Ngo (editors). IPBES secretariat, Bonn, Germany. 1148 pages. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3831673>.

³⁹ *The Guardian*, 30.09.14, Earth has lost half of its wildlife in the past 40 years, says WWF.

⁴⁰ *The Guardian*, 21.05.18, Humans just 0.01% of all life but have destroyed 83% of wild mammals – study.

⁴¹ IPBES (2019): Global assessment report on biodiversity and ecosystem services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services. E. S. Brondizio, J. Settele, S. Díaz, and H. T. Ngo (editors). IPBES secretariat, Bonn, Germany. 1148 pages. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3831673>.

⁴² "World Scientists' Warning to Humanity: A Second Notice", *BioScience*, Volume 67, Issue 12 (2017) <https://academic.oup.com/bioscience/article/67/12/1026/4605229>.

I lys av økt kunnskap om belastningen på dyrs velferd i forbindelse med jakt, bør den nye strategien fokusere mindre på om man *tror* jakt er human, og mer på de faktiske belastningene. Rekreasjonsjakt er en stor kilde til lidelse for ville dyr. Veterinærmedisinsk Oppdragscenter (nå delvis innlemmet i Veterinærinstituttet) anslår at skadeskyting i norsk jakt er et «dyrevernproblem av stort omfang».⁴³

Arter som ikke er direkte utrydningstruet, påvirkes også negativt av jakt. En studie fra 2019 viser at 4543 arter er direkte truet av utnyttelse, og «høsting» fremstår som en av de største truslene både for hav- og landdyr.⁴⁴ En nyere samlestudie (2019) i «Nature Research» som undersøkte over 10 000 vanlige arters tilpasningsevne til klimaendringene, fant at ingen av artene kunne klassifiseres som trygge. Selv arter som skjære, spurv og rådyr vil kunne trues av klimaendringene fordi dyrenes tilpasningsmekanismer ikke er raske nok for endringene som nå skjer i miljøet.⁴⁵

Videre påvirker jakt dyrene ved å endre adferden deres: Hjortedyr er egentlig dagaktive, og beiter gjerne i perioder gjennom hele dagen.⁴⁶ Imidlertid har det harde jaktpresset endret dyrenes adferd, og mange hjortedyr over hele Europa er nå mest aktive i skumringen og om natten – mens de ligger i skjul og hviler mye av dagen. Disse sterke begrensningene som jakten fører til for dyrenes adferd, gjør også livet hardere for dem.⁴⁷ Jakt bidrar til at tiden dyr kan bruke til å skaffe seg føde reduseres, og tiden de må bruke på å gjemme seg økes. Adferdsendringen skjer både på artsnivå og individnivå gjennom læring – dyr som overlever jakt og har sett andre dyr dø, lærer å begrense bevegelsene sine, bruke mest mulig tid på å gjemme seg og justerer seg også etter hvilke jakttyper som drives i deres habitater.⁴⁸ En endret døgnrytme fører til at de svekkes fysiologisk, som igjen påvirker immunsystem og reproduksjon.

Skadeskyting under jakt på hjortedyr er heller ikke ubetydelig, og forekommer hver jakt sesong. Veterinærmedisinsk Oppdragscenter (VESO 2004) viser til at «*Det synes klart, tross sparsomt med publiserte data, at andelen hjortevilt som ikke mister bevisstheten eller dør innen få*

⁴³ Mejdell, Cecilie M. (2004). Konsekvenser av menneskelig aktivitet på dyrevelferd hos villlevende dyr. VESO Rapport.

⁴⁴ "Identifying global centers of unsustainable commercial harvesting of species", Enrico Di Minin m.fl, Applied Ecology, (2019) <https://advances.sciencemag.org/content/5/4/eaau2879>.

⁴⁵ "Adaptive responses of animals to climate change are most likely insufficient.", Nature Communications volume 10, Article number: 3109 (2019) <https://www.nature.com/articles/s41467-019-10924-4>.

⁴⁶ «Dyrenes liv», Munthe-Kaas Lund et al, Gyldendal forlag, 1978

⁴⁷ «Dyrenes indre liv», Peter Wohlleben, Cappelen Damm, 2017 (original 2016).

⁴⁸ "Learning from the mistakes of others: How female elk (Cervus elaphus) adjust behaviour with age to avoid hunters", Thurffjell H, Ciuti S, Boyce MS (2017) PLOS ONE 12(6): e0178082. <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0178082>.

*sekunder etter påskyting, er betydelig.»*⁴⁹ En registrering i et norsk jaktlag gjennom 10 år (Egil Ole Øen) som omfattet 105 elg, fant at 21 % mistet bevisstheten og døde momentant eller innen meget kort tid (sekunder). Gjennomsnittlig overlevelsestid var 12 minutter, og 19 % av dyrene levde lenger enn 10 minutter. 23 % trengte 3-6 skudd. Videre oppgir NVH i forskningsrådsprosjektet «Fangst og avlivingsmetoder for vågehval, sel og storvilt» en skadeskytingsprosent på minst 7 % for villrein og 11 % for elg. VESO påpeker at «*Det er gjennomført få representative undersøkelser av skadeskytingsfrekvens og avlivingstid for landlevende dyr i Norge, men gitt den dokumentasjon som finnes, er dette et dyrevertnproblem av stort omfang.*» Dette taler imot å øke jakten og å øke antall jegere, tvert imot må man innføre jaktfrie områder, innskrenking av jakttid og strengere regler i henhold til skuddsituasjoner.

Generelt bør det ikke være jakttid på noen arter i yngletiden. Jakt i yngletiden hvor unge kalver går med moren bidrar til ekstra stress og lidelse. Vi viser til uttalelse fra Rådet for dyreetikk (2007): «*Ved å skyte ungen påfører man sannsynligvis mordyret en lidelse. Skyter man hunndyr fra ungen, hvilket ikke er forbudt, men som ikke regnes som god jegerskikk, vil ungen i de fleste tilfeller få redusert sjansen til å overleve. Dette gjelder spesielt dyr som ikke holder sammen i flokk. Rådet mener at hensynet til dyrs følelser bør komme inn som et selvstendig hensyn i viltforvaltningen.*» VESO uttaler at «*Det kan stilles spørsmål ved om det er riktig å tillate jakt i parringstida. Dette vil være en ekstra stressfaktor for dyra. (...) Et annet aspekt er forholdet mordyr-kalv. En kalv går normalt i følge med sin mor fram mot neste års kalving. Selv om kalven(e) utpå høsten når jakten begynner, ikke lenger er avhengig av melk for ernæringens del, vil kalven likevel ofte ha stor nytte av mora og hennes erfaring for å finne nok mat gjennom vinteren og å unngå farer. Morløse kalver vil derfor ha en betydelig nedsatt velferd.*» VESO påpeker også at «*det finnes tallrike eksempler på hunndyr (elg) som tydelig reagerer på tapet av kalven.*» I tillegg til absolutt yngletidsfredning, er det viktig at arter ikke forstyrres med jakt kontinuerlig gjennom hele høst og vinter, slik tilfellet dessverre er i dag. Lang jakttid gir stress over tid, samtidig som det også forstyrrer andre arter som lever i samme miljø.

Videre er mange tillate jaktformer problematiske sett opp mot dyrevelferdsloven – for eksempel jakt med løs hund. Ny forskning fra Norge om effekten av løshundjakt på elg stadfester stresspåkjenningen, og bekrefter at dette kan være negativt for stammen som helhet.⁵⁰ Forskerne påpeker at «*Hvis elgen blir stresset når den er på sparebluss, vil den sannsynligvis bli enda mer stresset enn ellers. Det kan gå ut over kroppsvekten og være negativt for elgstammen.*»⁵¹

⁴⁹ Mejdell, Cecilie M. (2004). Konsekvenser av menneskelig aktivitet på dyrevelferd hos villlevende dyr. VESO Rapport.

⁵⁰ Græsli AR, Le Grand L, Thiel A, Fuchs B, Devineau O, Stenbacka F, Neumann W, Ericsson G, Singh NJ, Laske TG, Beumer LT, Arnemo JM, Evans AL (2020) Physiological and behavioural responses of moose to hunting with dogs. *Conserv Physiol* 8(1): coaa122; doi:10.1093/conphys/coaa122.

⁵¹ <https://forskning.no/dyrevelferd-hogskolen-i-innlandet-jakt-og-fangst/jakthunder-stresser-opp-elgen/1800494>.

Forskerne mener at stresspåkjenningen på elgen bør få konsekvenser for «*hvor lang jakttid man skal ha i årene som kommer*». ⁵² ⁵³ Rådet for dyreetikk (2007) påpekte også stresspåkjenningen for rådyr ved jakt med drivende hund, og «*Rådet ber om at det gjøres undersøkelser om hvordan bruk av løs, drivende jakthund påvirker vilt som hare og rådyr.*» Denne forespørselen ble ignorert av ansvarlige myndigheter, og man har enda ikke utredet dette.

NOAHs forslag:

De belastninger en utstrakt jakt påfører hjortedyrene må nå tas opp til seriøs vurdering av direktoratet. Kunnskap om hvordan jakt endrer dyrene som arter, bør tas med i arbeidet med ny hjorteviltstrategi. Både jakten, hvordan det jaktes, når det jaktes og hvor det jaktes må vurderes ut ifra dyrenes ståsted og belastningen på dem. Det bør ikke være et mål i seg selv at jakt skal utføres mest mulig, av flest mulig og overalt. Dette har negative konsekvenser for dyrene. Det er behov for å redusere presset på ville arter, og å restaurere økosystemer til en tilstand hvor ikke mennesket som faktor er dominerende. All den stund strategien fortsatt har jakt som et fokusområde, bør jaktmetodenes innvirkning på dyrene og deres økologi stå sentralt. VESO-rapporten må, sammen med ny forskning, være et referansedokument i arbeidet med ny hjorteviltstrategi.

Jakt – en hobby med risiko for samfunnet

Hjorteviltstrategien må ta utgangspunkt i at grunnlaget for å akseptere jakt har endret seg av hensyn til kunnskap om dyrs egenverdi og naturkrisen. Men en annen viktig faktor må også få større vekt: den uakseptable risikoen for mennesker. Økt jakt gjør det farligere for ikke-jegere å bevege seg i skogen og nyte naturen. I Norge fører jakt til årlige skader, og et dødsfall annethvert år. Statskogs utdeling av oransje luer til jegere illustrerer faren, og ignorerer samtidig faren for andre naturbrukere. Underliggende er forventningen om at disse skal holde seg unna naturen i jakten. Dette er en uakseptabel tilnærming. Faren for konkret skade er likevel bare en del av ulempen – frykten for det er vel så reell. I en anonym Ytring-kronikk⁵⁴ beskrev en turgåer sin opplevelse av jakt: «*Han siktet på oss og truet med å drepe hunden min. (...) I ettertid kan en kanskje si at jeg burde anmeldt ham, men jeg ønsket imidlertid å få roet saken ned. De av oss som bor i områder der det jaktes «på stuetrappen» må tross alt omgås i ettertid òg. Slike konflikter kan være spesielt vanskelige i små lokalsamfunn der alle kjenner alle.*» En kommentar

⁵² Græsli AR, Le Grand L, Thiel A, Fuchs B, Devineau O, Stenbacka F, Neumann W, Ericsson G, Singh NJ, Laske TG, Beumer LT, Arnemo JM, Evans AL (2020) Physiological and behavioural responses of moose to hunting with dogs. *Conserv Physiol* 8(1): coaa122; doi:10.1093/conphys/coaa122.

⁵³ <https://forskning.no/dyrevelferd-hogskolen-i-innlandet-jakt-og-fangst/jakthunder-stresser-opp-elgen/1800494>.

⁵⁴ <https://www.nrk.no/ytring/marka-er-for-alle-1.11982751>

fra en jeger under innlegget illustrerer hvordan jakt fortrenger annen aktivitet: «*For meg er det ikke ønskelig at det går folk rundt i terrenget vi jakter i (...) Vi som jakter har som regel på oss signalfarger, og det er ikke for moro skyld. (...) det går jo an (for turgåere) å velge ett litt annet området enn der du ser det jaktes.*»

Informasjon gitt i forbindelse med jegerprøven viser at det er en reell uakseptabel risiko for andre naturbrukere: «*Postene må få klar beskjed om hvilke skyteretninger de kan bruke: "Du kan skyte på dyr som kommer mellom bekken og den store furua." "Du kan skyte på dyr når de er kommet fram til kanten av myra, men ikke mens de er i skogen. Ellers kan du treffe drivere eller hunder!" (...) Laget utsettes for stor fare dersom en post går ned fra tårnet uten å varsle. Av hensyn til sikkerhet skal du aldri forlate en tildelt post før du har fått lov av jaktleder.*»⁵⁵ Med andre ord utsettes enhver som går i skogen for «stor fare», siden man nødvendigvis ikke kan informere ukjente jaktlag om hvor man er – og heller ikke skal måtte gjøre det. Det heter videre i læremateriellet: «*Jakt er krevende og vanskelig. Selv erfarne jegere gjør feil innimellom. Det må du og få lov til. Men ingen av oss har lov til å gjøre samme feilen resten av livet. Det går ut over viltet, jaktkameratene og deg selv.*»

Det er på tide at denne uakseptable risikoen for andre naturbrukere – som ikke engang anerkjennes – tas på alvor. Det er ikke gitt at resten av samfunnet mener det er «lov å gjøre feil» som kan føre til invalidisering eller død – eller frykt for dette, med konsekvens at naturen ikke er tilgjengelig på samme måte. Jakt for rekreasjonens skyld er vanskelig forsvarbart sett opp mot ulemper og risiko for mennesker som ønsker å oppleve levende dyr i naturen.

Næring basert på dyrelivsturisme har mer næringspotensial enn jaktturisme

Det bør satses mer på dyrelivsturisme i fremtiden, da ville dyr, inkludert hjortedyr, bidrar til gode opplevelser for andre enn de som jakter. Dyrelivsturisme er turisme basert på fotografering og opplevelse av ville dyr, uten å ta livet av dyrene. Jakten i seg selv er en belastning for mange mennesker – dyr oppleves som en viktig del av hverdagen og naturopplevelsen går tapt om man vet at dyrene utsettes for lidelse som kunne vært unngått. Jakt fratrar mennesker naturopplevelser med dyr i store perioder i året. Det er kritikkverdig å ha en strategi som fremmer en hobby som har sterk slagside mot dyrevelferd og naturmangfold. Direktoratet bør heller fremme andre hobbyer, slik som naturfotografering eller safari for å observere ville dyr levende i deres naturlige habitat.

⁵⁵ <https://jegerprovekurset.no/samling-1-7-hvor-ender-kula/>

I Spania har det vært konflikter om ulv i rurale strøk, men nå kan ulven være den økonomiske redningen for samfunnene i Castile og Leon: 60% av Spanias 2000 ulver befinner seg her, og som en konsekvens har ulvesafari blitt en svært god inntektskilde for mange i lokalbefolkningen. Ulveturismen bringer klart flere fordeler for lokalsamfunnet enn jakt gjorde. Et annet eksempel er England, hvor fugletitting som hobby kun er overgått av fotball i antall mennesker.

Det er heller ikke slik at friluftsliv basert på å glede seg over levende dyr, istedenfor å skyte dem, er mindre inntektsbringende. Menon Economics har utgitt en rapport («Ørn og norsk reiseliv») om dyrelivsturisme for Miljødirektoratet.⁵⁶ Dyrelivsturisme gjør det mulig å kombinere næringsutvikling, med hensyn til naturmangfold og dyrevelferd. Rapporten viser at Norge har et uutnyttet næringspotensial i dyrelivsturisme, og at «*Naturbasert reiseliv er i sterk vekst globalt og potensialet for økt aktivitet i Norge er stort, deriblant for fuglekikking. Det er også et uttrykt politisk og næringspolitisk ønske om bærekraftig vekst i naturbasert reiseliv i Norge. Vekst innen naturbasert reiseliv påvirkes av Norges omdømme som en naturvennlig og bærekraftig reislivsdestinasjon.*» Rapporten slår fast at rovdyrforvaltningen, som er nært knyttet til bl.a. hjorteviltstrategien, er en trussel mot slikt reiseliv.

Reiselivsmeldingen fra 2017 slår fast at norsk reiseliv allerede sysselsetter flere personer enn sjømatnæringen, landbruksnæringen og oljeutvinningen til sammen. Samtidig kan næringen utvide mer – uten desimering av arter, dyrevelferdsproblemer eller naturødeleggelse. Tvert imot bidrar denne formen for friluftsliv, og næringsvirksomhet tilknyttet dette, til bevaring av natur og dyr, samt økt hensyn til og verdsettelse av individer av artene. Leder i Biotope, som arbeider med reiselivsutvikling, uttaler: «*Et rovdyr kan du skyte én gang eller fotografere 1.000 ganger. Hva er samfunnsøkonomisk mest lønnsomt av de to tingene? Det sier seg selv.*»⁵⁷

Konklusjon

NOAH – for dyrs rettigheter mener at utkastet til ny hjorteviltstrategi i altfor stor grad viderefører et jaktorientert perspektiv på forvaltningen av ville dyr. Strategien, og viltforvaltningen generelt, har et sterkt fokus på jegere som interessegruppe – nærmest i den grad at man anser ville dyr for først og fremst å være jegernes eksklusive interessefelt. Slik er det ikke, og NOAH mener man bør bort fra fokus på ville dyr som jaktressurs, og øke fokus på dyrenes egne interesser og egenverdi, økologi, samt mennesker som ikke jakter og som verdsetter levende dyr og naturen.

⁵⁶ Ørn og norsk reiseliv. MENON-publikasjon nr. 74/2020.

⁵⁷ <https://www.dagsavisen.no/nyheter/innenriks/2020/10/07/ville-dyr-er-turistmagneter/>.

Det er urimelig at det offentlige skal hindre utbredelse av mer hensyn til dyr og et natursyn hvor dyr ses på som viktige i seg selv og for samspillet i naturen, snarere enn ressurser for mennesker. En ny strategi må derfor ha som overordnede mål å restaurere mer intakte økologiske sammenhenger mellom artene i norsk natur, og stadfeste respekt for de ville dyrenes egenverdi. Strategien bør derfor omformuleres slik at fokus flyttes fra jakt til bevaring, restaurering og sameksistens.

NOAH anbefaler at en ny hjorteviltstrategi:

- Legger naturens og dyrenes egenverdi til grunn, fremfor menneskelig nytteverdi.
- Styrker og gjenoppretter naturlige økosystemer i norsk natur, med tallrike bestander av alle tilhørende arter, inkludert store rovdyr.
- Prioriterer vern og bevaring av ville hjortedyr, fremfor jakt og bestandsregulering.
- Unngår formuleringer og tiltak som bidrar til å øke aksepten for jakt som fritidsaktivitet.
- Inkluderer moderne kunnskap om dyrs følelser, atferd, stress og risiko for skadeskyting i forbindelse med jakten.

Med vennlig hilsen

NOAH – for dyrs rettigheter v/

Siri Martinsen (leder og veterinær) og Henriette Løkken Diesen (biolog)